

С.М. Коляденко,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ CCCM УНІВЕРСИТЕТУ В УМОВАХ ПОСТЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ РЕАЛЬНОСТІ

У статті на основі проведеного соціологічного опитування серед студентів університету проаналізовано особливості організаційної роботи Студентської соціальної служби вищого навчального закладу зі студентами, постраждалими в результаті аварії на ЧАЕС.

З часу вибуху на Чорнобильській АЕС пройшло вже два десятиліття, але найбільшою різницею несподіванкою стало не стільки екологічне забруднення атмосфери, ґрунтів та води, енергетична трагедія "мирного атому", скільки духовний, морально-етичний та соціально-психологічний удар по населенню. Екологічні та медичні наслідки якоюсь мірою можна було передбачити (Хіросіма, Челябінськ, ядерні полігони Казахстану), але симптоми пригніченого соціально-психологічного стану потерпілого населення почали вивчатися спеціалістами тільки з 1992 року, коли вирізнити власне чорнобильський чинник стало майже неможливо у зв'язку з потужною політичною та соціально-економічною кризою, що разом накрила Україну. На думку Ю. Сасенка, кожна суспільна ситуація визначається наступними рівнями її усвідомлення, а отже, адекватного реагування на неї:

- 1) науковий рівень – аналіз, оцінка, пропозиції;
- 2) державне управління – громадські організації та політичні партії здійснюють аналіз оцінки ситуації та порівняння її наукового розуміння з державним реагуванням, розробляють пропозиції та здійснюють дійові акції;
- 3) рівень повсякденної життєдіяльності населення – усвідомлення людьми ситуації на підставі наукової, управлінської та іншої інформації, власного досвіду та організації повсякденного життя [1: 160].

Натомість жоден з цих рівнів не був зроблений і доведений до стану стереотипичності адекватної життєдіяльності населення. Упродовж перших років після аварії соціологи та медики фіксували певні симптоми пригніченого соціально-психологічного стану потерпілого населення, а саме:

- різке погіршення здоров'я (спад сил, астенизація, головний біль, ослаблення);
- особистісна та ситуативна тривожність (страх перед незворотними процесами у здоров'ї, за долю дітей, перед невизначеністю життєвих перспектив);
- відчуття тотальної загрози та безглуздя подальшої життєдіяльності;
- незадоволення медичним обслуговуванням;
- погане забезпечення життєвих потреб;
- переживання дисонансу між реальністю та інформацією з боку владних структур;
- соціальна депривація;
- загальна недовіра до влади;
- ворожість до переселенців із боку місцевих жителів [2: 60].

У цей же час намагалися визначити, як дався взнаки "слід Чорнобиля" на дітей та молодь постраждалих регіонів. Було з'ясовано, що більше всього аварія вплинула на зростання рівня хронічних захворювань, особистих трагедій та конфліктів, поганого соціального самопочуття, приреченості. Крім того, школярі потерпілих районів лише на 5-7 місце за пріоритетом поставили у 1992 році такі цінності, як ініціативність, кар'єра, освіта, професіоналізм [2: 61].

На сьогодні лави студентства нашого вузу продовжують поповнюватися представниками молодієї генерації, які народилися незадовго до Чорнобильської катастрофи або після неї. Успішність процесу соціалізації та професійної адаптації, на наш погляд, залежить від рівня організації соціальної роботи у студентському середовищі. Цей фактор став одним із визначальних при створенні у нашому університеті Студентської соціальної служби, робота якої спрямована на соціальну підтримку молоді взагалі та пільгових категорій зокрема. Питанням формування організаційно-управлінської моделі діяльності потрібних структур присвячена робота Н.Ф. Романової [3].

Восьмого липня 2003 року ректором Житомирського державного університету імені Івана Франка було затверджено Положення про Студентську соціальну службу для молоді (далі – CCCM) університету, в якому зазначено, що

1. *Метою діяльності CCCM в університеті є:*
 - реалізація державної молодіжної політики;
 - надання соціальних послуг та соціальної допомоги студентам, студентським сім'ям;
 - розв'язання соціальних проблем та поліпшення становища студентства;
 - спрямування діяльності на соціальну адаптацію, здійснення соціальної профілактики, соціального патронажу, соціального обслуговування, соціальної реабілітації студентської молоді;
 - розвиток інтелектуальних та творчих здібностей студентської молоді та забезпечення потреб особистості у творчій самореалізації.
2. *Основні завдання CCCM:*
 1. Реалізація державних молодіжних програм у сфері соціальної роботи зі студентською молоддю.

2. Розробка та реалізація профілактичних і реабілітаційних заходів подолання негативних явищ у студентському середовищі, гуманізація взаємин учасників навчального процесу, підвищення рівня психологічної культури.

3. Здійснення системи заходів соціальної допомоги та послуг студентам-сиротам, інвалідам, студентським сім'ям, а також тим, хто потрапив у кризову ситуацію.

4. Розробка науково-методичних та інформаційно-правових матеріалів для забезпечення роботи студентських соціальних служб для молоді.

Отже, робота CCCM спрямована на соціальну підтримку студентської молоді певного закладу. Під соціальною підтримкою ми розуміємо сукупність тих соціальних відносин, які допомагають клієнту впоратися з важкою ситуацією. У соціальній підтримці можна виділити два головних аспекти:

- соціально-емоційний, що пов'язаний із взаємовідносинами та спілкуванням;
- тематичний, коли особлива увага приділяється інформації, поради, юридичній, фінансовій і матеріальній допомозі.

Вибір аспектів соціальної підтримки ґрунтується на пріоритетах суспільства і відрізняється залежно від вікової групи молоді, на яку спрямована соціальна підтримка. Соціальна підтримка може бути подана з боку родини, колег, однолітків, сусідів, іншими словами, соціальна підтримка може надходити з так званого "природного" соціального оточення людини. Крім того, соціальна підтримка може бути надана молодіжними студентськими організаціями, молодіжними клубами тощо. Такій формі професійної соціальної підтримки притаманне те, що вона може мати будь-яку структуру та час подачі.

Нами був обраний шлях комплексної соціальної підтримки, тобто надання вичерпної інформації з певного питання кожному, хто потребує допомоги. Такий підхід став визначальним у створенні структурних підрозділів CCCM (Див. Рис. 1).

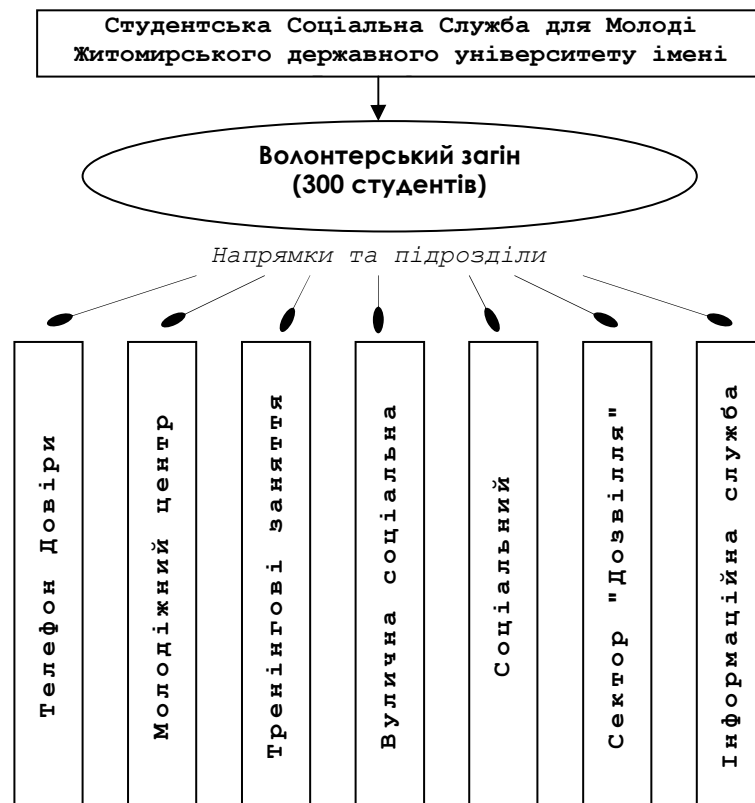

Рис 1. Структура CCCM

Першим етапом у діяльності CCCM стало створення волонтерського загону, що на сьогодні нараховує 300 студентів. Перед волонтерами було поставлено завдання оформити соціальний паспорт академічних груп університету, що дозволило спрямувати подальшу діяльність щодо соціальної підтримки різних категорій студентської молоді та зібрати найбільш повні відомості про соціальні статуси та проблеми студентства, створити комп'ютерний банк даних. Соціальний паспорт має наступну структуру:

Прізвище, ім'я, по батькові;

У графах студенти ставлять +, якщо так, - , якщо ні.

1. Чи ви сирота?
2. Ваша сім'я багатодітна?
3. Ви з неповної сім'ї?
4. Ви з малозабезпеченої сім'ї?
5. У вас батьки-інваліди?

6. Чи маєте ви статус людини, яка потерпіла від Чорнобильської катастрофи (якщо так – категорію)?
7. Чи маєте ви групу по інвалідності або хронічну хворобу (якщо так, то яку)?
8. Чи маєте власних дітей (їх кількість)?
9. Чи маєте додаткову освіту (спеціальність)?
10. Чи прагнете мати додатковий заробіток?
11. Ви відмінник, переможець олімпіади, конкурсу (з якого предмета)?
12. Потребуєте безкоштовного харчування та оздоровлення?
13. Яке громадське доручення виконуєте в групі?

Поряд з іншими питаннями варто звернути увагу на пункти 6 та 7. Саме ці відомості дають нам підставу стверджувати, що 90 % студентів нашого вузу мають статус "чорнобильця". Причому 20 % мають II категорію (проживання на більш забруднених територіях), 40 % – III категорію; 30 % – IV. Більшість з цих студентів мають хронічні серцево-судинні хвороби, захворювання органів дихання та травлення. Після збору даних, ґрунтуючись на соціологічні дослідження сучасного студентства як суб'єкта соціально-виховної роботи у вищому навчальному закладі (В. Астахова, В. Базилевич, І. Бех, В. Бондар, Я. Бурлака, О. Дубасенюк, О. Киричук, В. Кузь, Н. Ніколаєвський, В. Портних, О. Якуба та інші), було проведене опитування серед студентів філологічного та соціально-психологічного факультету (вибірка – 100 респондентів).

Було з'ясовано, що життєвий вибір студентів нашого вузу за умов існування Ч-фактора характеризується такими особливостями:

1. Тільки 10 % відносять себе до категорії "найбільш або значною мірою постраждалих", але лише 2 % сприймає це вкрай трагічно, вважаючи, що "Чорнобиль непоправно скалічив моє життя". На нашу думку, це свідчить, по-перше, про певну психологічну стійкість молоді до екстремальних, стресових ситуацій, по-друге, про фактор часу, що минув з подій аварії на ЧАЕС.

2. Особливість нашого вузу (більшість студентів жіночої статі) дає підстави стверджувати, що дівчата більш песимістично оцінюють те, що сталося, але оптимістично вірять, що вони здатні подолати труднощі (перш за все у галузі репродуктивного здоров'я), що викликані Ч-фактором.

3. Виявлено, що психологічне сприймання Чорнобиля майже не залежить від об'єктивної забрудненості території, на якій проживають студенти, та від категорійного статусу.

4. Головною життєвою цінністю для опитаних є здоров'я. Кар'єра та матеріальне благополуччя посідає друге місце в ієрархії.

5. Опитувані звертали увагу на недостатню власну інформаційну обізнаність щодо реалізації своїх прав як постраждалого внаслідок Чорнобильської катастрофи.

На нашу думку, молодь сьогодні потребує не лише інформації, але й допомоги та підтримки. З цією метою два роки тому був проведений відбір і підготовка консультантів Телефони Довіри. За час роботи такого виду консультативної допомоги 10 % дзвінків можна віднести до категорії довідково-інформаційних та юридичних, причому більшість з них стосувалися саме соціально-юридичної підтримки у зв'язку з належністю клієнта до пільгової категорії або інформації про заклади охорони здоров'я.

Для задоволення другої групи потреб (матеріальне благополуччя та професійне зростання) при СССМ був організований Молодіжний центр праці. У результаті студенти отримали можливість вторинної зайнятості в державних та комерційних установах міста, серед яких:

- підрозділи нашого університету;
- школи міста Житомира;
- Польське наукове товариство;
- кадрове агентство "Профі";
- Приват-банк;
- Консультпункт "Абітурієнт".

Із діяльністю СССМ тісно пов'язані тренінгові заняття, що проводяться для студентів університету волонтерами та професіоналами. За роки існування були проведенні тренінгові цикли:

1. Методика організації вуличної соціальної роботи (тренер Н.П. Павлик – асистент кафедри соціальної педагогіки та педагогічної майстерності);

2. Лідерство у громадських організаціях (тренер Кереселідзе Тетяна – студентка 14 групи соціально-психологічного факультету);

3. Формування правильної сексуальної поведінки (тренер Виговська Тетяна – факультет підготовки вчителів початкових класів);

4. "Відлуння", присвячене питанням профілактики негативних звичок у молодіжному середовищі (підготовка на базі Житомирської обласної соціальної служби для молоді);

5. Запобігання торгівлі людьми (під егідою Ла Стради);

6. Надання соціальної допомоги жертвам насилля (під егідою Ла Стради);

7. Жіноче лідерство (на базі Жіночого консультативного центру).

Протягом наступного навчального року нами планується проведення циклу занять, підготовленого студенткою II курсу соціально-психологічного факультету Леон Ксенією (II місце серед наукових проєктів на Всеукраїнській олімпіаді з соціальної педагогіки у м. Луганську) для формування професійно-практичних навичок соціального педагога, що буде включати:

Заняття 1. "Введення в майбутню професію".

Заняття 2. "Емпатія – джерело натхнення".

Заняття 3. "Позитивне мислення – головне вміння соціального педагога".

Заняття 4. "Емоційне вигоряння – загроза професії. Шляхи подолання".

Заняття 5. "Комунікативні вміння. Продуктивне спілкування".

Заняття 6. "Активне слухання як метод збору інформації".

Заняття 7. "Конфлікт. Методи розв'язання".

Заняття 8. "Ненормативна криза: особливості прояву".

Заняття 9. "Механізми психологічного захисту".

Заняття 10. "Артистичні здібності".

Крім уже зазначених видів діяльності СССМ, варто відзначити щорічні благодійні марафони "Подаруй дитині радість!", кошти та подарунки від яких надходять до дитячих установ соціально-медичного захисту. Крім того, в минулому році нами була надана продуктово-гуманітарна допомога малозабезпеченим студентам та студентам пільгових категорій.

Під егідою СССМ проходила акція зі збору коштів для купівлі сепаратора клітин крові для інтенсивного лікування онкогематологічних захворювань крові, що організовував Благодійний фонд "Заложники Чорнобиля".

У рамках діяльності сектора "Дозвілля" СССМ студенти мали можливість на пільгових умовах відвідати міста Київ, Львів, Вінниця та проводити корпоративні вечоринки, культпоходи до театру та кінотеатру.

Інформаційна служба займається випуском та підготовкою рекламної продукції СССМ та газети "Перехрестя".

Отже, на нашу думку, соціальний захист студентської молоді взагалі та тієї її частини, що є постраждалими в результаті аварії на ЧАЕС, через систему СССМ є найбільш дієвою в організації діяльності вищих навчальних закладів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Саєнко Ю. Соціальне самопочуття чорнобильських потерпілих і соціальні ризики // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1998. – № 4-5. – С. 160.
2. Соціальні наслідки чорнобильської катастрофи (результати соціологічних досліджень 1986-1995) / Відп. ред. В. Ворона, Є. Головаха, Ю. Саєнко. – Харків: Фоліо, 1996. – 414 с.
3. Романова Н.Ф. Методичні рекомендації щодо створення та розвитку студентських соціальних служб. – К.: ДСССДМ, 2005. – 116 с.

Матеріал надійшов до редакції 19.09.2006 р.

Коляденко С.Н. Организация работы СССМ университета в условиях пост-Чернобыльской реальности.

В статье на основе проведенного социологического опроса среди студентов университета проанализированы особенности организационной работы Студенческой социальной службы высшего учебного заведения со студентами, пострадавшими в результате аварии на ЧАС.

Kolyadenko S.M. The peculiarities of organizing the work of Students Social Service for Youths in post-Chornobyl society.

The article analyses the peculiarities of organizing the work of Students Social Service for Youths at institutions of higher learning. The data is based on the sociological survey conducted among the students of the university.